

Peter Nicolai Sandnes Finsås

Det nye Saemien Sijte

Diskusjoner om regional utvikling, medialt bruk av material og tilbakeføring av gjenstander årene rundt 2010

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Mattias Bäckström

Mai 2020

Forord

Jeg vil først takke alle ansatte ved Saemien Sijte, for en fin og interessant hospiteringstid. Det har vært spennende å være med på de varierte oppgavene. Jeg må takke Susanne Lyngmann, for hjelpen jeg har fått med å finne ulike rapporter og dokumenter. Hun har vært svært tålmodig.

Jeg må også takke Una Landsem og Nina Nordang Landsem. De har hjulpet meg med korrekturlesning og ordvalg, samt det engelske sammendraget.

Jeg må også takke Mattias Bäckström, min veileder. Han har hjulpet meg mye med oppgaven. Hadde ikke rukket å levere innen fristen uten hans hjelp.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
Introduksjon	3
Problemstilling og formål.....	4
Begrepsavklaringer	4
Metode og kilder.....	5
Oppgavens struktur:	6
Historikk og institusjoner.....	7
Samiske museer og kultursenter i Norge.....	7
Saemien Sijtes grunnleggelse og organisasjon	10
Saemien Sijtes første bygning	11
Institusjonsarkitektur og materialbruk	14
Arkitektur for samiske institusjoner.....	14
Materialbruk som medium	15
Bååstede og tilbakeføring av gjenstander.....	19
Bååstede i Norge.....	20
Bååstede og Saemien Sijte.....	23
Plan for nybygning ved Saemien Sijte 2008-2011	24
Nybygningens plan som del av nåtidens arkitektur for samiske institusjoner.....	28
Nye Saemien Sijte som utviklingsmotor.....	31
Nye Saemien Sijtes utvikling mellom 2013 og 2019.....	34
Konklusjon	35
Kilder og litteratur	37

Det nye Saemien Sijte

Diskusjoner om regional utvikling, medialt bruk av material og tilbakeføring av gjenstander årene rundt 2010

Introduksjon

I denne delen av oppgaven skal forfatteren bli presentert, med andre ord «meg». Jeg er en gutt som er født og er delvis oppvokst i Snåsa, men jeg har også bodd andre steder. Men hver sommer og nesten hver jul har jeg vært i Snåsa. Mine besteforeldre driver en gård i Horjem som ligger ikke så langt unna Snåsa sentrum. Med å ha bodd og besøkt Snåsa, har jeg erfart sørsamisk kultur, jeg har venner som er samer og har lært litt om kulturen fra dem i tillegg til erfaringene man får av å ha vokst opp der. Jeg er en gutt som er utrolig fasinert av historie, og det vekker en stor interesse i meg å samle historiekunnskap. Som dere vet er dette en bacheloroppgave, så da kan jeg også bli introdusert som student. Jeg studerer Kulturminneforvaltning. I løpet av mine tre år i bachelorløpet har jeg fått en fasinasjon for arkitektur på en mer faglig måte enn tidligere.

Med informasjonen dere har fått om meg, så kan jeg forklare hvorfor jeg valgte temaet «Det nye Saemien Sijte». Jeg er både interessert i arkitektur og samisk kultur og historie. Dessuten oppdaget jeg dette temaet da jeg var på utplassering hos Saemien Sijte tidligere i år. Jeg hadde tidligere hørt om byggeprosjektet til Saemien Sijte, både hjemme og i media. Siden det nye bygget til Saemien Sijte skulle være i nærheten av familiegården, var det en automatisk interesse for byggeprosjektet. Bååstede var noe jeg fikk høre om da jeg var utplassert. Jeg hadde ikke hørt om slike prosjekter tidligere. Ved å jobbe med byggeprosjektet, kom jeg over en rapport SINTEF hadde laget. Denne rapporten handlet om de mulige ringvirkningene ved etablering en ny bygning. Dette var så interessant at jeg følte dette var en naturlig sammensveising av temaer.

Problemstilling og formål

Denne oppgaven handler om Saemien Sijte rundt årene 2010, nærmere bestemt om tre viktige diskusjoner som hadde det sørsamiske museet og kultursentret i sentrum. Oppgavens formål er derfor tredelt. Først gir jeg en oversikt over material som medium i samisk institusjonsarkitektur og analyserer nybyggningsplanen for Saemien Sijte 2008–2011 i denne sammenheng. Jeg analyserer deretter hvordan det nye Saemien Sijte anslås å kunne bli en regional utviklingsmotor i begynnelsen av 2010-tallet. Til slutt gir jeg en oversikt over tilbakeføringsprosjektet Bååstede i Norge, samt hvilket forhold Saemien Sijte hadde til dette prosjektet, under tidlig 2010-tallet.

Dette er problemstillingene:

1. Hvordan ble material brukt som medium i samisk institusjonsarkitektur i Norge, samt i nybyggningsplanen for Saemien Sijte 2008–2011?
2. Hvordan beskrev SINTEF det nye Saemien Sijte som en regional utviklingsmotor?
3. Hvordan diskuterte aktører i Bååstede-prosjektet og Saemien Sijte planleggingen av tilbakeføringsprosjektet?

Begrepsavklaringer

For å forstå oppgaven må det forklares noen begreper. Disse begrepene er: «arkitektur for samiske institusjoner», «material som medium», «Bååstede» og «regional utviklingsmotor».

Arkitektur for samiske institusjoner er begrepet som brukes i kapitlet om arkitektur.

Arkitektur for samiske institusjoner er en felles sett arkitektoniske uttrykk. Det kan være ulike arkitekter som bygger bygningene for institusjonene, og mange av dem bruker «samiske

trekk» fra bygningshistorien. Det som menes med «samiske trekk» er det at byggene skal ha en kulturell relevans for de samiske folk.¹

Material som medium er et begrep som brukes når det er snakk om et mediebruk av material i bygninger, i dette fallet samiske bygninger. Materialene skal med andre ord formidle betydninger. Materialbruken skal i likhet med arkitekturen ha en kulturell relevans. Med dette skal materialene som blir brukt til å konstruere bygningene, være en del av de aksepterte materialene eller formene, som har en kulturell tilknytning. Disse materialene kan være tre, bronse, torv og de nyere materialene betong og glass.²

Bååstede er et tilbakeførings-, dekoloniserings- og repatrieringsprosjekt der museumsgjenstander blir gitt tilbake til opphavssamfunnene. I dette tilfellet er det nasjonale museer i Oslo som gir gjenstander tilbake til samiske folk, altså til samiske museer som kan forvalte gjenstandene. Bååstede er et sørsamisk ord, som betyr «tilbake».³

Regional utviklingsmotor er ideen om at eksempelvis et signalbygg med høgt arkitektonisk verdi og tiltrekkende virksomhet kan utvikle en region eller nasjon positivt. Det kan handle om å utvikle regionens eller nasjonens næringsliv, arbeidsplasser, infrastruktur, turisme, populasjon og/eller arkitektur. SINTEF har analysert det nye Saemien Sijte, det vil si planen til nybygningen 2008-2011, som mulig regional utviklingsmotor. Med utgangspunkt i denne analysen kan et eksempel på det nye Saemien Sijte som regional utviklingsmotor se ut så her: Hvis nybygget til Saemien Sijte bygges som et attraktivt besøksmål, blir det flere besøkere og dermed flere arbeidsplasser og dette kan føre til at flere flytter til regionen. Med dette blir nye Saemien Sijte sett på som et «fyrtårn», et signalbygg for regionen.⁴

Metode og kilder

I denne delen av oppgaven skal metoder og kilder som har blitt brukt, bli presentert.

Det er ulike kilder som har blitt brukt i denne oppgaven, alt fra bøker/hefter, nettsider, nyhetsartikler fra nettet, artikler som er funnet på nettet og rapporter.

¹ Haugdal, 2013

² Haugdal, 2013

³ Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012

⁴ Kverndal, Lamvik, Skarholt, 2013

Hovedkildene som har blitt brukt i denne oppgaven er: «Innspill til museumsmeldingen fra Samisk museums­lag» skrevet av Samisk museums­lag, *Jubileumsheftet 1964-2004* skrevet av Saemien Sijte, «Det skal råtne: Materialbruk i nyere samisk arkitektur» skrevet av Elin Haugdal, *Åarjel-saemieh Samer i sør*, Årbok nr. 13 skrevet av Saemien Sijte, *Bååstede, Tilbakeføring av samisk kulturarv* skrevet av Norsk Folkemuseum, Sametinget og Kulturhistorisk museum, «Åpen plan- og designkonkurranse, prosjekt nr. 11536, Saemien Sijte» skrevet av Statsbygg, «Ringvirkningsanalyse for utbyggingen av nye Saemien Sijte» skrevet av Kverndal. A., Lamvik. G. M., Skarholt. K. Disse jobber for SINTEF.⁵

Denne oppgaven ble skrevet med hjelp av metoden tekstanalysering. Tolkning av tekst har vært den viktigste redskapen for å kunne ha forfattet denne oppgaven. Med å lese kildene har det vært mulig å kunne komme frem til forståelsen og konklusjonen av oppgaven. Det har også vært utført kildesøkning på nettet for å finne informasjon. Grunnen til at nettet ble et viktig redskap for å finne kilder er pandemikrisen som oppsto i mars.⁶

Oppgavens struktur:

Oppgaven er strukturert med ulike kapitler som tar for seg ulike temaer og informasjon.

Det første kapitlet er «Historikk og institusjoner». Dette kapitlet handler om Saemien Sijtes organisasjons historie og generelt om samiske institusjoner.

Kapitel 2. er «Institusjonsarkitektur og materialbruk». Dette kapitlet handler om samiske institusjoners arkitektur og materialbruk, det blir forklart hva som er typiske trekk i både materialvalget og arkitekturstilen som blir brukt på et generelt nivå.

Kapitel 3. er «Bååstede og tilbakeføring av gjenstander». I dette kapitlet blir Bååstede-prosjektet forklart.

Kapitel 4. er «Plan for nybygging ved Saemien Sijte 2008-2011». I dette kapitlet blir planen for nybygging, som startet i 2008, presentert og forklart.

Kapitel 5. er «Nye Saemien Sijte som utviklingsmotor». I dette kapitlet blir byggeprosjektet til Saemien Sijte presentert som en utviklingsmotor for regionen under tidlig 2010-tall.

⁵ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma, Kosmo, Bitustøyl, Dunfjeld, Dunfjeld-Aagård, Fossum, Jannok-Joma, Jünge, Jåma, Jåma, Kalstad, Kroik, Kuhmunen, Ljungdahl, Lundmark, Midthjell, Norberg, Riseth, Sem, Vinka, Norsk Folkemuseum, Sametinget og Kulturhistorisk museum, Statsbygg, Kverndal, Lamvik, Skarholt

⁶ Søk og skriv, 2014

Historikk og institusjoner

«Historikk og institusjoner» er det kapitlet der det blir presentert bakgrunnsinformasjon som skal skape en klarhet i oppgaven i sin helhet. I dette kapitlet blir man presentert for temaet «Samiske museer og kultursenter i Norge», «Saemien Sijtes grunnleggelse og organisasjon» og «Saemien Sijtes første bygning». Det er brukt ulike kilder i denne delen av oppgaven, blant de viktigste kildene til de ulike temaene er:

- Samiske museer og kultursenter i Norge: «Innspill til museumsmeldingen fra Samisk museumslag» skrevet av Sámi Museasearvi, Samiske museumslag. Árran lulesamisk museums hjemmeside.
- Både «Saemien Sijtes grunnleggelse og organisasjon» og «Saemien Sijtes første bygning» er basert på samme hovedkilde som er *Jubileumsheftet 1964-2004* som ble gitt ut av Saemien Sijte.

Samiske museer og kultursenter i Norge

Denne delen av oppgaven inneholder beskrivelser på samiske museer og kultursenter, blant annet hva deres oppgaver er. Det eksisterer samiske museer over hele Sápmi som dekker nordlige området av Norge, Sverige, Finland og nordvest i Russland. Av samiske museer og kultursenter som eksisterer, er det de i Norge som er i fokus.

I denne oppgaven bruker jeg «Innspill til museumsmeldingen fra Samisk museumslag» fra Sámi Museasearvi, Samiske museumslag. I artikkelen blir de samiske museene presentert i en liste, med hjelp av denne får vi en oversikt over de fleste museene. Museene som er en del av listen er delt i det artikkelen kaller «museums siidaer», museene i listen er:⁷

- Tana og Varanger museumssiida / Deanu ja Várjjat Museasiida som består av: Varanger Samiske Museum / Várjjat Sámi Musea, Tana Museum / Deanu Musea, Østsamisk museum / Nuõrttsaa'mi mu'zei og Saviomuseet / Saviomusea- Øst-Finnmark.⁸

⁷ Sámi Museasearvi Samiske museumslag, 2020: 1

⁸ Tana og Varanger Museumssiida

- RiddoDuottarMuseat som består av: Kautokeino bygdetun, Porsanger museum - Porsáŋggu musea - Porsangin museumi, Kokelv sjøsamiske museum - Jáhkovuona mearrasámi musea og Samisk Kunstmagasin - Vest Finnmark.⁹
- Senter for nordlige folk / Davvi álbmogiid guovddáš - Nord- og Midt-Troms
- Várdobáiki samisk senter - Nordre Nordland og Sør-Troms
- Árran lulesamisk museum / Árran - Julevsáme guovdásj - Nordland
- Saemien Sijte Sørsamisk museum og kultursenter - Nordland og Trøndelag.

Det er også andre museer som har samiske gjenstander og utstillinger. Men disse museene har ikke samisk kultur som hovedfokus. De inkluderer samisk kultur som en del av museet. For å ordne en oversikt blir museene presentert i en liste, listen lyder slik:

- Norges arktiske universitetsmuseum, dette museet er en del av UiT – Universitetet i Tromsø.¹⁰
- NTNU – Vitenskapsmuseet, i dette museet har de samiske samlinger og en utstilling av sørsamiske gjenstander.¹¹
- Norsk Folkemuseum, dette museet har samiske samlinger og en samisk utstilling med samiske gjenstander.¹²
- Kulturhistorisk museum, dette museet har en del samiske gjenstander og selve museet er en del av UiO – Universitetet i Oslo.¹³

Dette er eksempler på de største museene med samiske samlinger, uten å være spesifikt samiske museer.

Det som utgjør en forskjell mellom samiske museer og andre museer i Norge, er i hovedsak fokuset på de forskjellige samiske kulturene museene skal representere. Men det finnes også museer som fokuserer på samisk kultur i helhet. Eksempler på dette er Saemien Sijte som skal representere sørsamisk kultur og historie.¹⁴ Árran Julevsáme guovdásj (Árran Lulesamisk senter) er også et museum og kultursenter med et fokus. De fokuserer på lulesamisk og

⁹ RiddoDuottarMuseat, b

¹⁰ UiT

¹¹ NTNU

¹² Norsk Folkemuseum, b

¹³ Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012: 2

¹⁴ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma & Kosmo 2004: 7

pitesamisk kultur og historie.¹⁵ Det eksisterer også flere museer med fokus på andre samiske kulturer med deres historie.

Árran er en selveiende stiftelse som har sin hjemplass i senteret. Senteret er i Drag som ligger i Tysfjord kommune. Árran stiftelse har skrevet som stiftelsens formål i deres vedtekter. Slik lyder vedtekten om Árrans formål:

å eie og drive Árran som en nasjonal samisk institusjon for derigjennom å sikre, utvikle og videreføre lulesamisk kultur, språk og samfunnsliv. I sin virksomhet skal institusjonen stimulere og utvikle et inspirerende miljø i tråd med lokale samiske verdier og tradisjoner, og i respekt for den kristne kulturarv.¹⁶

Med dette kan man se hva deres stiftelse mener er viktige oppgaver for et museum og kultursenter. Lignende formål finnes også i Saemien Sijtes vedtekter. Saemien Sijtes vedtekt om dette blir presenterte senere i oppgaven. Formålene til Árran henviser til deres formål som et kultursenter, og delvis som et museum. Árran har skrevet mer om sine museale virksomheter på deres hjemmeside. Árran har fått det museale ansvaret for det lulesamiske- og pitesamiske området. Dette ansvaret fikk de av Sametinget. Árran skriver også på deres hjemmeside at de følger ICOM's definisjon av museer. De skriver også at de har museale gjøremål som dokumentasjon og forskning. Dette er en viktig del av deres museale virksomheter, i tillegg til formidling.¹⁷

Det finnes også et eldre museum som er samisk. Museet ligger i Karasjok: Sámiid Vuorká-Dávvirat (De Samiske Samlinger). Dette museet er det eldste samiske museet. Det ble etablert i 1972. De Samiske Samlinger er også den første samiske kulturintuisjonen. Men dette museet har ikke noe fokus på en spesifikk samisk kultur ifølge hjemmesiden deres. På hjemmesiden skriver de at hensikten med etableringen av museet var å fremme samisk kultur og styrke samenes status som folkegruppe.¹⁸ Ifølge kunsthistoriker Elin Haugdal er museumsbygningen til De Samiske Samlinger det første samiske kulturbygget i Norge. Hun har skrevet at museet også hadde funksjonen som kulturhus i de første årene bygget ble brukt.¹⁹

Med informasjonen som ble presentert kan man konkludere med at samiske museer og kultursenter kan fokusere på spesifikke samiske kulturer både i form av museale virksomheter

¹⁵ Árran, 2015

¹⁶ Árran, 2016

¹⁷ Árran, 2015

¹⁸ RiddoDuottarMuseat a

¹⁹ Haugdal, 2013: 7-8

og kultursentervirksomheter. Árrans formål kan brukes som et eksempel på hva formålene til de forskjellige senterne kan være.

Saemien Sijtes grunnleggelse og organisasjon

Saemien Sijte forening ble stiftet 29. februar 1964. Det var et møte som samlet samer i området Hedmark, Trøndelag og Nordland. Det er disse områdene som var og er befolket av sørsamer. Andre personer som var interessert i sørsamisk kultur ble også invitert.²⁰

Møtet startet kl.12:00, det var 35 deltagere i dette møtet. Innbyderne til dette møtet var Anslem Jåma, Anders Fjellheim, Kaare G. Rogstad og Kjell Bardal. De hadde sendt ut programmet for møtet i tillegg til innbydelsene, disse personene var lokale personer med interesser om å lage en samisk stiftelse.²¹

I starten av møtet ble deltagerne ønsket velkommen og ble orientert med programmet av sogneprest Kaare G. Rogstad. Kjell Bardal leste opp hilsninger fra stortingsmennene Guttorm Hansen, Inge E. Bartnes og en hilsning fra Norges Finnemisjonsselskap, generalsekretær Thor With. Etter dette ble det et foredrag som ble forelest av Arthur Jillker. Han var sløydkonsulent fra svensk samesløyd som lå i Gäddede, Sverige. Han foreleste om organisert kvalitetskontroll og omsetting av samiske husflidsaker. Jillker hadde også med seg samiske husflidgjenstander, og svarte på spørsmål fra en interessert forsamling.²²

Etter en middag på Turistheimen på Snåsa ble et nytt møte holdt. Dette var stiftelsesmøtet. Alle som utalte seg i dette møtet var svært positive til å etablere en forening for sørsamiske immaterielle og materielle samlinger. Til slutt ble 45 personer medlemmer av foreningen. I dette møtet ble forskjellige stillinger for foreningen stemt frem: Jonar Jåma ble foreningens første forman. De andre i styret var Johns. Gåsmo, Elsa Jåma, P. Jæger Leirvik. Det ble også valgt inn vararepresentanter som var: Martha Jåma, Kjell Bardal og Per N. Joma. Et par år senere utnevnte staten sin representant Ella Holm Bull med sin vararepresentant Nils Danielsen.²³

²⁰ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma & Kosmo 2004: 7

²¹ l.c.

²² l.c.

²³ l.c.

På dette møtet ble det også drøftet vedtekter til denne foreningen. Noen av de første drøftingene ble også en del av de første vedtektene. Den første paragrafen som ble drøftet og vedtatt lyder slik:

Sørsamiske samlinger er eit lag som har til føremål å realisere planen om Saemien Sijte (Samisk museum og samlingsplass) i Snåsa med samlinger av sørsamiske bruksting, husbunad, redskaper og verktøy, handverksarbeid, drakter og andre ting av kulturell og historisk interesse som kan gi et bilde av samisk liv og historie. Saemien Sijte skal være samlings- og møteplass for samene i Midt-Norge.²⁴

Saemien Sijte fikk en ny type omorganisering første januar 2006. Foreningen ble omgjort til en stiftelse og en egen kulturforening. Det er stiftelsen Saemien Sijte som tok over ansvaret og funksjoner som daglig drift av museale virksomheter, butikk og kafe. Stiftelsen er fortsatt arbeidsgiver for de ansatte, og eier av bygningen og tomten. Kulturforeningen eier biblioteksbøkene og utstillingsformål. Dette ble anskaffet før selve stiftelsen ble opprettet. Kulturforeningen har oppgaven å komme med ideer og ønsker som kan bli utført av stiftelsens egne virksomheter. Kulturforeningen skal også arrangere egne arrangementer og aktiviteter.²⁵

Saemien Sijtes første bygning

Denne delen handler om byggingen av det første bygget til Saemien Sijte. Bygget ble ferdig i 1979 og ble offisielt innviet den 3. oktober 1980.²⁶ Hovedkilden for denne delen av oppgaven er *Jubileumshefte 1964–2004*.

Mange år etter etableringen av Saemien Sijte, ble det etablert en byggekomite, som fikk laget et bygg til foreningen. Denne komiteen besto av Per Joma, Ella Holm Bull, Martha Jåma, Jarle Sandnes og Fridtjof Jørstad. I tillegg ble Ansgar Kosmo en representant for leietageren. Joma, Holm Bull og Jåma var representanter for eierne og brukerne av bygget, mens Sandnes

²⁴ l.c.

²⁵ Saemien Sijte, a

²⁶ Saemien Sijte, a

og Jørstad var representanter fra kommunen. De fra kommunen var teknisk leder og ordfører, som ga råd etter sin kompetanse.²⁷

Joma, Holm Bull og Jåma var de som var bestemt på hva de ønsket dette bygget skulle være. Sammen med Saemien Sijtes styre tok de avgjørelsene som omhandlet de prinsipielle funksjonene. Fra starten på prosjektet viste disse representantene hva de ville ha. De ville ha et sørsamisk kulturhus. De ville ha et hus som passet med det som ble en del av første paragrafen til foreningen; et hus der samer kan samles og et sted der man samler på samiske materialer, både materielt og immaterielt. Bygget ble bygget for dette formålet, selv om midlene primært gikk til funksjonen som et museumsbygg.²⁸

Planleggingsfasen til bygget skjedde raskt. Grunnen til dette er at komiteen hadde lite tid. Med dette ble det tatt raske avgjørelser, som ansettelse av arkitekt. Bjørn Aarseth, museumslektor ved Tromsø museum, var svært engasjert med finansieringsarbeidet til dette prosjektet. Han deltok i arbeidet med å kontakte en arkitekt.²⁹

Valget falt på de samme arkitektene som hadde ansvaret for bygningen til museet i Karasjok.. Det skal være likhetstrekk mellom fasadene på Saemien Sijte og museet i Karasjok.³⁰

Arkitektene av Saemien Sijte ble ekteparet Magdalena Edie Jessen og Vidar Corn Jessen. Som tidligere nevnt var de begge arkitekter for De Samiske Samlingers bygning i Karasjok

Det er selvfølgelig forskjeller mellom bygget til Saemien Sijte og museet i Karasjok. Den vesentlige forskjellen var utsmykningen av fasaden. Utsmykningen til museet i Karasjok er integrert i selve fasaden på bygget. Et eksempel som Kosmo kommer med, er betongen på museet i Karasjok. I betongen er det relieffer og et skulpturelt inngangsparti.³¹

Det var ønsker om sørsamiske symboler og dekorasjoner i betongen for Saemien Sijte. Disse ønskene var en del av den tidlige planen for bygget, men komiteen måtte gi opp disse ønskene. Det var økonomien som var hovedgrunnen til at det ikke ble noen symboler og dekorasjoner.³²

Det var andre fasadeplaner for bygget til Saemien Sijte. Det var planer om å bruke steiner som hovedmateriell for å utforme et inngangsparti. Disse steinene skulle brukes slik at

²⁷ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma & Kosmo 2004: 8

²⁸ l.c.

²⁹ l.c.

³⁰ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma & Kosmo 2004: 8

³¹ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma & Kosmo 2004: 8

³² Ibid: 9

åpningen/inngangen skulle være inn i en «heller» under/inne i steinen, men arkitektene aviste denne planen. Arkitektene aviste også et utarbeidet forslag som de kalte en «forvokst gamle». Grunne til at arkitektene avviste dette forslaget var at det kunne være vanskelig å finne romløsninger som kunne være funksjonelle.³³

Selv om det var konflikter mellom ønskene til arkitektene og byggekomiteen, ble arkitektenes forslag til fasadeutformingen utført. Dette ble gjort selv om komiteen var lite begeistret for arkitektenes planer og avvisninger. Grunnen til at arkitektenes utforming ble utført, var for å få en fremdrift i selve byggeprosessen. Det var store forskjeller mellom tankene til de to forskjellige partene. Kosmo kalte denne konflikten for «kulturkonflikt».³⁴

I ettertid var det flere som hadde samme oppfatning som byggekomiteen. Utformingen var ikke ideell og var ikke like estetisk som komiteen hadde ønsket. Fasaden til bygget ble sammenlignet med en bunker. Dette var grunnen til at det var mange som syntes bygget fikk en mindre estetisk verdi. Til og med stortingets kulturkomite uttrykte en skepsis til byggets fasade. Dette uttrykte de under et orienteringsmøte som styret i Saemien Sijte holdt.³⁵

Som tidligere nevnt ble bygget bygd ut ifra arkitektenes forslag, men utføringen gikk ikke helt som planlagt. Arkitektene hadde en plan for forskalingen av bygget, det skulle se ut som stående panel. Dette ble det ikke noe av, da entreprenøren brukte bløt betong ble ikke forskalingen slik det ble forventet.³⁶

Da bygget sto ferdig fikk Nord-Trøndelag reindriftsadministrasjon og Nord- Trøndelag reinsamelag, kontorer i bygget. I 1981 ble det ansatt en Sámiid duodji (husflidskonsulent) for det sørsamiske området. Denne konsulenten fikk sin arbeidsplass inne på bygget til Saemien Sijte.³⁷

³³ I.c.

³⁴ Ibid: 9

³⁵ I.c.

³⁶ Ibid: 8-9

³⁷ Dunfjeld, Fjellheim, Haga, Jåma & Kosmo 2004: 28

Institusjonsarkitektur og materialbruk

«Det skal råtne. Slik er det i pakt med samenes egen kultur, som ikke setter fysiske spor.»³⁸

I denne delen av oppgaven skal samisk arkitektur i moderne tid bli fremstilt og forklart gjennom eksempler på typiske trekker. Dette blir gjenspeilet i sitatet over. Sitatet henviser til tankeganger når det gjelder materialbruk for samiske offentlige bygninger rundt år 2000. For denne delen av oppgaven er artikkelen «Det skal råtne: Materialbruk i nyere samisk arkitektur» hovedkilden. Kunsthistorikeren Elin Haugdal, som har skrevet denne artikkelen, har forklart både samisk arkitektur og materialbruken på en god og anvendelig måte. Dette blir brukt som hovedinspirasjon.

Sitatet i starten var på den tiden et kontroversielt utsagn. Utsagnet var knyttet til byggingprosessen av sametingets parlamentbygning, som ble bygd rundt år 2000. Utsagnet skal gi et uttrykk om hvordan arkitekter tenkte angående moderne byggeprosjekter i Sápmi.

Arkitektur for samiske institusjoner

For å legitimere de nye instituttbyggene som blir bygd i Sápmi i den moderne tid (fra ca. 1960-70), måtte byggene ha en form for kulturell relevans. For å løse dette problemet, måtte byggene ha en referanse eller direkte henvisning til den gamle historiske byggeskikken til samene. Med andre ord måtte bygningene ha en henvisning til enten lavvoen eller gammen. Disse bygningene var viktig for samene på grunn av byggenes funksjon knyttet til det typiske tradisjonelle yrket som reinsdyrhold. Bygningene ble ofte utsmykket med eldre historiske symboler og tegn som ble reintrodusert på nytt i løpet av 1970-tallet. Disse tegnene og symbolene har eksistert, men ikke brukt på samme måte, i allefall ikke før 1970-tallet. Samenes flaggfarger eller symboler og tegn fra noaidens tromme (samisk religiøse trommer), ble også reintrodusert i løpet av 1970-tallet. I flere bygninger blir «det samiske» representert med stereotypisk trekk fra tidligere historiske bygninger, som tidligere nevnt lavvoen eller gammen.³⁹

³⁸ Haugdal, 2013: 1

³⁹ Haugdal, 2013: 1-2

Elin Haugdal skriver i artikkelen om samisk arkitektur:

Etter postmodernismens fokus på arkitektur som bilder og språk, med Sametingsbygningen som et seint og særlig eksempel, er det tydelig hvordan arkitektene vender seg mot andre og mindre iøynefallende kvaliteter i tradisjonell samisk arkitektur og livsverden, som selve byggeprosessen, en særegen rom og landskapsforståelse, klimatilpasning og bærekraft, sosial praksis – og materialbruk.⁴⁰

Sitatet over beskriver de fleste nye institusjonsbyggene. Dette vises ganske tidlig i bygget til Diehtosiida, Samisk vitenskapsbygg i Kautokeino, åpnet i 2009 etter konkurranse i 2004. En arkitekt har kommet med en uttalelse angående byggeplanlegging/byggeprosessen. Arkitekten Reiulf Ramstads uttalelse lyder slik: «Å reise et symbolbygg knyttet til en kultur fri for monumentale tradisjoner er en utfordring».⁴¹

I motsetning til de fleste institusjonsbygningene ble det samiske vitenskapsbygget i Kautokeino bygget uten noen form for direkte referanser til den tidligere nevnte lokale byggeskikk. I stedet fikk bygget en unik formgivning. Dette strider mot oppfatningen om hva som skulle gjøre det typisk samisk. For å få bygget til å bli mer «samisk», ble materialbruken og detaljer i bygget tilpasset klimaet rundt Kautokeino. Vitenskapsbygget og arkitektens egne ord skulle gi en forklaring på behovet for ikke å bruke de typiske samiske trekkene. Bygget skulle være en del av det samiske kulturlandskapet. Arkitekten forklarer dette som «Bevisst materialbruk». Materialbruken skulle løse mangelen på den kulturelle relevans bygget skulle ha. Dette skulle være den riktige løsningen, selv om bygget ikke hadde de typiske referanser til de samiske trekkene.⁴²

Materialbruk som medium

I arkitektur for samiske institusjoner ble det nevnt litt om materialbruk. I denne biten skal materialbruk som medium bli forklart. I den siste delen av arkitekturbiten, blir materialbruk brukt som løsning for mangelen på kulturell relevans.

⁴⁰ Ibid: 1

⁴¹ Ramstad 2005, sitat i Haugdal, 2013: 1

⁴² Haugdal, 2013: 1-2

Man får en begrunnelse for bruken av de forskjellige byggematerialene. Med dette menes det at bygningsmaterialene skal skape nye følelser. Eksempler på forskjellige følelser som materialene kan ha er: man får en varm følelse ved bruk av tømmervegger, det blir en klang ved bruk av hvelv laget av stein, ved bruk av betongsøyler kan man få en følelse av soliditet og kraftighet. Dette er noen av de få eksemplene som blir forklart. Betong, glass og lys blir forklart senere i denne delen av oppgaven.⁴³

Forholdet mellom materialene som konstruktiv funksjon og materialets nye rolle som et medium skaper et spenningsforhold ifølge Haugdal. Materialene skal nå formidle bestemte betydninger. På grunn av de ulike konstruksjonsmåtene, både i form av arkitekturstiler og de ulike materialene man kan bruke til å konstruere byggene, blir materialene puttet inn i et betydningssystem. Systemet blir strukturert av de forskjellige begrepene som lokalt og importert, påkostet og rasjonelt, høyteknologisk og naturlig, forfinet og røft. I det nye betydningssystemet mener Haugdal at det er det nasjonale og de etniske kodene som får systemet til å fungere.⁴⁴

Materialbruken i samiske instituttbygninger og nordiske eller internasjonale arkitekturtrender, er fortsatt veldig like. Med andre ord følger de samiske byggene de samme arkitekturtrendene når det gjelder materialbruken. Forskjellen er heller hvordan materialet blir beskrevet for å gi en betydning knyttet til samisk kultur. Samtidig skal bygget fremstå som naturlig, eller som noe som kunne ha vært en samisk opprinnelse. Materialet skal skape en følelse av at bygningene passer inn i den moderne samiske kulturen. For å legitimere de forskjellige arkitekturvalgene arkitektene har valgt for de forskjellige bygningene de bygger, bruker de forskjellige materialer som er tradisjonelle og regionale. De har tidligere blitt brukt i eldre bygninger og gjenstander som har blitt ivaretatt eller funnet.⁴⁵ Eksempler på de forskjellige materialene er: «Treverk av ymse slag, stein, betong, glass samt metaller som messing og bronse».⁴⁶ Det er også flere materialer som blir brukt som er tradisjonelle, blant annet torv og bjørk. Torv og bjørk ble også brukt i tidligere historiske bygninger. De historiske bygningene hadde ulike funksjoner, blant annet bolig. Bygningstypen som brukte torv og bjørk mye er «Gammen». Det blir også brukt «fremmede» materialer i bygningene, men de er ikke like relevant for bygningene som de tradisjonelle materialene.⁴⁷

⁴³ Ibid: 3

⁴⁴ l.c.

⁴⁵ l.c.

⁴⁶ Haugdal, 2013: 3

⁴⁷ Ibid: 3

Som tidligere nevnt ble de første offentlige institusjonelle bygningene bygd rundt 70-tallet. Disse skulle være typisk samiske. De ble også bygd med tanken på funksjon og med hensikt å inkludere samisk kultur. Arkitektene ville følge de internasjonale arkitekturtrendene og bruke det nye populære materialet betong. Retorikken rundt betongbruken var at den skulle være naken og ærlig. Dette var den internasjonale oppfatning av materialet. For at betongen skulle være naken og ærlig ble det vanlig at betongen ble eksponert og noen arkitekter lagde mønster i forskalingen. Betongen ble brukt på samme måten som det mer regionale tradisjonelle materialet «tre» ble brukt. Tre og betong er eksponert for å få en ny estetisk verdi.⁴⁸

Eksempel på institusjonsbygg som de brukte betong og tre i, er bygget til Sámiid Vuorká-Dávvirat (De Samiske Samlinger) i Karasjok. Dette bygget ble ferdig oppført i 1972. «Svartbeiset furupanel kler kontorfløyen, mens ubehandlet betong preger det sammensatte utstillingsvolumet».⁴⁹ Med dette kan du se at arkitektene Magdalena Eide Jessen og Vidar Corn Jessen brukte betong for sin estetiske utforming for utstillingen og til å bekle bygningen. I museets bygning ble det laget variasjoner i mønsteret i forskalingen og dette ble sett på som verdifullt for bygningen. Med materialbruken i bygget, er det arkitekter som mener at bruken av de forskjellige materialene i museets bygning, skaper en rå og naturlig ramme for hvor utstillingen av samiske gjenstander eller andre utstillingselementer blir utstilt. Ellers er det også store betongflater i bygget. I disse flatene er det spor etter forskalingen. Og dette mener Haugdal blir brukt for å utnytte det estetiske ved eksponert betong med etterlatte spor. I museumsbygningen er det også dekorert med forskjellige dekorasjoner fra den samiske kunstneren Iver Jåks. Han har blant annet støpt et relieff i betongen i ankomsthallen til De Samiske Samlingers bygg. Dette relieffets navn er *Gudenes dans*. Relieffet henviser til den historiske samiske forestillingsverden og er samtidig del av den moderne estetikk. Med bruken av kunstverk i betong kan man hevde at man kan fremheve estetikk i ellers solide, enkle materialer. Dette skaper da en ny estetisk verdi for dekorering av bygninger. Arkitektene har også snakket om betongens funksjon, eller som Haugdal skriver: «de er enkle og solide og lar rommet framstå nøytralt, uten å trekke oppmerksomheten fra de gjenstandene som stilles ut».⁵⁰

Det er også flere arkitekter som argumenterer for bruken av betong. Det er to arkitekter fra bodøfirmaet BOARCH som jobbet med kulturbygget i Kautokeino (1979–80). Disse

⁴⁸ Ibid: 7

⁴⁹ Ibid: 7-8

⁵⁰ Ibid: 8

arkitektene har forklart hvorfor de har brukt betong. Deres argument er det at bygget inneholder store betongflater inne i bygget. Det er også tilleggsisolasjon og kledning av furu i ytterveggen, som gir en tregere varmeutveksling som da skal være energisparende. Dette skal da ha skapt en ny verdi for bruken av betong. Men de forklarte ikke hvorfor de hadde brukt eksponert betong i ankomsthallen, men de hadde dekorert betongen på andre måter enn hva andre bygg hadde gjort. De hadde malt betongen i de primære samiske fargene rødt og gult. Det er også forskalingsmønster som en del av dekorasjonene i tillegg til bearbeiding av forskjellige flater. Disse bearbeidingene ble gjort av den samiske kunstneren Aage Gaup. Denne typen dekorasjoner har de til felles med museet i Karasjok, som ble nevnt tidligere.⁵¹

Haugdal har selv et eget argument der betong blir brukt politisk. Hun beskriver hvordan kulturbygget i Kautokeino bruker betong for å uttale noe politisk:

Betongen sementerer et axis mundi fra gulv til himling, den markerer bygningens faste tilstedeværelse i Kautokeino og gir institusjonell tyngde. Betongen i Kautokeino kulturbygg kan slik også leses politisk og ses i sammenheng med 1970-tallets samiske kulturreising. Den uttrykker vilje til å synliggjøre det regionale i en form og med materialer som makter å stå imot, også i institusjonell forstand, den sentrale, dominerende og universaliserende kulturen. Denne bygningen skal ikke råtne.⁵²

Lys og glass ble også brukt på en annen måte enn før, i hvert fall når det gjelder samiske bygninger som gamle og lavvo. Glass har en unik funksjon. Gjennomsiktighet kan både føre lys inn og gir muligheten til å se igjennom. På grunn av glassets funksjon har den blitt viktig i regioner der det er mye mørketid. Dette passer inn i Sápmi. Både nordlige og sørlige delen av Sápmi har forskjellige spekter av mørketid. I Haugdals artikkel trekker hun frem et sitat som forklarer dette: «indirect natural light bleeds through a semi translucent floor that glows intensively during the winter months».⁵³

Bruken av glass og lys gjøres på forskjellige måter. Det er også forskjellige begrunnelser for bruken av glass og vinduer, for eksempel å skape en forbindelse mellom innsiden og utsiden av bygningen. Forbindelsen skal være slik at arkitekturen skal få en nærhet til naturen, og landskapet til lokaliteten av bygget. Dette ble gjort for bygningen til Diehtosiida (Samiske

⁵¹ Ibid: 8-9

⁵² Ibid: 9

⁵³ Ghilardi og Hellsten 2012, sitat i Haugdal, 2013: 16

vitenskapsbygg i Kautokeino). Arkitekten Reiulf Ramstad brukte andre argumenter for bruken av materialet glass, og utførte også dette på en annen måte: han brukte glass mellom de indre rommene. Begrunnelsen for å installere vinduene slik var at bruken av glass skulle skape en opplevelse av felleskap mellom brukerne av bygget. Men arkitekten brukte også glass på samme måten som den retoriske begrunnelsen fra tidligere: glasset skulle skape en forbindelse mellom bygget og miljøet, naturen og landskapet.⁵⁴

Det er også andre måter å bruke glass. I det tidligere nevnte bygget til De Samiske Samlinger i Karasjok, har de brukt glass på en annen måte. Måten de brukte glass på, var slik at betongkuben, som er en del av bygget, hadde åpninger med glass i hjørnene. Grunnen til dette var å skape en funksjon som blir sammenlignet med museumsmontere. For at det skal se ut som montre, må man betrakte den delen av bygningen fra utsiden.⁵⁵

Det er også flere måter glass har blitt intrigert i bygg. I bygget til Østsamiske museum har de akryltak med lysåpninger. Dette har skapt en effekt som gir assosiasjoner til tradisjonell samisk kultur. Dette har også blitt gjort tidligere, bare denne effekten fikk andre assosiasjoner.⁵⁶ Slik lyder assosiasjonene i Østsamiske museum: «det buktende nordlyset», «beltet i samekoftene», «en blinkende isblokk i sola [...] eller en stigende måne».⁵⁷ Dette er assosiasjoner med sterke referanser til både samisk kultur og naturen til Sápmi. Lysvirkningen sett utenfra blir også sett på som varm og inviterende, og kan også gi følelsen av å komme hjem, mener Haugdal.⁵⁸

Bååstede og tilbakeføring av gjenstander

I denne delen av oppgaven skal Bååstede bli presentert både i form av prosjektet for alle aktørene som er innblandet, og et eget fokus på Saemien Sijte. Tilbakeføringsprosjektet fikk

⁵⁴ I.c.

⁵⁵ Ibid: 15-16

⁵⁶ I.c.

⁵⁷ Halvorsen 2006 og Norske arkitektkonkurranser 2003, sitat i Haugdal, 2013: 16

⁵⁸ Haugdal, 2013: 15-16

navnet «Bååstede». «Bååstede» betyr «tilbake» på sørsamisk.⁵⁹ Hovedkildene til de forskjellige delene av Bååstede-temaet, er *Åarjel-saemieh Samer i sør*, Årbok nr. 13 som er den nyeste årboken fra Saemien Sijte. Den kom ut i 6. februar. 2020. Den andre hovedkilden som blir brukt er «Bååstede, Tilbakeføring av samisk kulturarv», som er en rapport skrevet 2012 av Norsk Folkemuseum, Sametinget og Kulturhistorisk museum.

Bååstede i Norge

Ifølge Lisa Dunfjeld-Aagård, konservator ved Saemien Sijte, begynte Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum initiativet til å tenke på en mulig tilbakeføring av samiske gjenstander allerede i 2007.⁶⁰ Prosjektet ble undertegnet i 1. mars 2012 av de forskjellige aktørene, som er: Norsk Folkemuseum, Kulturhistorisk museum og Sametinget.⁶¹

Når man ser på hjemmesiden til Norsk Folkemuseum, i delen som handler om Bååstede, ble Tilbakeføringsavtalen undertegnet 19. juni 2012 av aktørene. I denne Tilbakeføringsavtalen ble det avtalt at ca. 2000 gjenstander, som da var halvparten av den samiske samlingen til Norsk Folkemuseum, skulle gis til de seks konsoliderte museene som ligger under Sametinget.⁶² Det er en forskjell på prosjektundertegnelsen og avtaleundertegnelsen. Det som menes med undertegningen av prosjektet, er det at alle parter er med i prosjektet. Prosjektet ble undertegnet i mars 2012. Men avtalen om gjennomføringen av dette prosjektet, er det som ble undertegnet i juni 2012.

Dunfjeld-Aagård skriver i artikkelen «Bååstede» (2020), at det til sammen ble ca. 2000 gjenstander som ble avtalt å gi tilbake til de samiske museene, det vil si omkring halvparten av den samiske samlingen som både Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum hadde. Den halvparten som ble igjen i disse museene skulle fortsatt være i deres eie, slik at samene fortsatt var representert i utstillingene deres. Den 19. juni 2019 ble det overført juridisk eierskap av 1600 gjenstander til seks samiske museer.⁶³

De seks museene som ligger under Sametinget, er de seks museene som er en del av Samiske museumsdrag. Listen ble tidligere nevnt. For å huske hvilke museer det gjelder, blir de ramset

⁵⁹ Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012: 2

⁶⁰ Dunfjeld-Aagård, 2020: 16

⁶¹ Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012: 2

⁶² Norsk Folkemuseum a

⁶³ Dunfjeld-Aagård, 2020: 16-17

opp her: Tana og Varanger museumssiida, RiddoDuottarMuseat, Senter for nordlige folk, Várdobáiki, Árran lulesamisk museum og Saemien Sijte.⁶⁴

Det som inspirerte dette prosjektet, var det tidligere prosjektet til Danmark og Grønland som hadde navnet «Utimit». Takket være prosjektets suksess ble prosjektet en stor inspirasjon for at samene kunne få tilbake gjenstander. Samene ville også forvalte og anvende gjenstandene. I likhet med Utimit vil aktørene i Bååstede at prosjektet skal være like vellykket, og bli sammenlignet som et tilbakeføringsprosjekt som skal inspirere lignende prosjekter i fremtiden.⁶⁵

Prosjektet «Utimit» var også et repatrieringsprosjekt der 35,000 gjenstander som tilhører Grønland, ble gitt tilbake. Disse gjenstandene hadde blitt tatt av Danmark under deres kolonitid som koloniherre over Grønland fra 1721 til 1953. Det var 100,000 gjenstander som var en del av Danmarks grønlandske samling. Dette var verdens største samling av grønlandske gjenstander. Aktørene i dette prosjektet var Grønlandske Nasjonalmuseum og Arkiv og Nationalmuseet i København.⁶⁶

For å skjønne hvilket typer av gjenstander som blir tilbakeført i Bååstede i Norge, må man ha en bakgrunnshistorie som forklarer disse typer gjenstander. Med bruk av historie kan man skape en oversikt.

Med bruk av lokalhistorie fra Snåsa kommune kan man se at allerede i starten av 1700-tallet kom det misjonærer til små bygder for å konvertere samene. I 1716 og 1722-1723 kom det en misjonær med navn Thomas von Westen til Snåsa for å gjøre sitt misjonsarbeid. Thomas von Westen ble fortalt av den daværende sognepresten Nils (Niels) Muus, at samene hadde flere runebommer. Disse runebommene ble sett på som djevlesk verk av kirken. Thomas von Westen hadde innviet prestesønnen Peter (Peder) Johan Muus som en misjonær i tiden han var der. Von Westen hadde rapportert til misjonærkollegiet i 1721, at Peter Johan hadde kommet godt i gang med å evangelisere samene. Peter Johan hadde samlet sju runebommer som han hadde sendt til von Westen, som da var i Trondheim. En av de runebommene skal nå ligge i Nationalmuseet i Danmark. Runebommen har fått navnet Skjækertromma, trolig på grunn av at runebommens originale eiere var i Skjæker-fjellene. Skjækertromma skal trolig ha

⁶⁴ Ibid: 17

⁶⁵ Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012: 2

⁶⁶ Dahl, Garbriel, 2008: 8-9

vært en del av von Westens dødsbo og da blitt sendt til Det Kongelige Kunstkammeret i 1739.⁶⁷

Med dette lokale eksemplet kan man se at religiøse gjenstander har blitt fratatt samene. Slike gjenstander kan være blant gjenstandene som blir sendt tilbake til samiske institusjonene, om ikke i Bååstede, som involverer norske museer, så kan kanskje gjenstandene bli hentet tilbake i senere prosjekter.

Et annet eksempel på noen typer gjenstander kan bli forklart med historie også. Ifølge Lisa Dunfjeld-Aagård reiste etnografer (lappologer), misjonærer og andre personer til Sápmi. Deres formål var blant annet å dokumentere samisk kultur. Dette hendte i siste halvdel av 1800-tallet frem til 1950-tallet. For å dokumentere samisk kultur intervjuet disse personene samene. De fotograferte og samlet inn gjenstander, også for å dokumentere kulturen. De forskjellige materialene som ble samlet havnet etter hvert i forskjellige museumssamlinger. I Norge havnet det meste av de dokumenterte materialet i samlinger knyttet til universitetene. De etnografiske materialene havnet i datidens Kristiania (Oslo) og senere ble materialet innlemmet i Kulturhistorisk museum, mens gjenstandene ble overført til Norsk Folkemuseum i 1951.⁶⁸

«Bååstede» er ikke første gangen det har skjedd tilbakeføring av en gjenstander i Norge, men heller første prosjektet i Norge der flere gjenstander blir tilbakeført. I rapporten «Bååstede» ble det nevnt en tidligere tilbakeføring av en gjenstand. Gjenstanden som ble tilbakeført var en seidestein fra fjellet Gárgovárri (Gargovarre) i Kautokeino. Steinen ble tilbakeført i 1997. I Norsk Folkemuseum står det en gipsavstøpning av steinen som en erstatning i utstillingen. Ved steinen står det også om steinens «skjebne», eller det som skjedde med steinen etter at museet hadde tilbakeført steinen. Det var flere grunner til Norsk Folkemuseums tilbakeføring av seidsteinen. Den ene grunnen til tilbakeføringen var at museet følger ICOM's etiske regelverk. Steinen var av religiøs opprinnelse og dens aksjesjonshistorie kunne bli sett på som tyveri. De andre gjenstandene med samisk opprinnelse hadde enten blitt kjøpt eller blitt gitt i gave til museet.⁶⁹

⁶⁷ Bakken, Bientie, Bruvoll, Dahle, Ekroll, Danielsen, Finnset, Kjenstad, Kjølsvik, Selliaas, Skavlan, Vinther, 2019: 90-91

⁶⁸ Dunfjeld-Aagård, 2020: 15

⁶⁹ Ibid: 35-36

På grunn av mangel på lokaliteter som er tilstrekkelig, kompetanse og kapasitet til å ta imot gjenstandene i Bååstede prosjektet, har tilbakeføringen tatt tid. Det kan fortsatt ta tid før disse kravene er møtt, slik at gjenstandene kan bli overført.⁷⁰ Til slutt må det informeres at prosjektet ikke er helt ferdig. Ifølge Norsk Folkemuseums hjemmeside i delen som handler om Bååstede, mangler det en sluttrapport som skal komme i løpet av 2020.⁷¹

Bååstede og Saemien Sijte

I årboken *Åarjel-saemieh* fra 2020 er det en egendel om Bååstede; både generelt om Bååstede og det spesifikke forholdet til Saemien Sijte og Bååstede. Boken vil da være hovedkilden i denne delen av oppgaven som skal handle om Bååstede og Saemien Sijte.

Det første som knytter Saemien Sijte til Bååstede er det at det var to personer fra Saemien Sijte som var representanter i kommisjonsmøtene. Disse representantene var Saemien Sijtes konservator Lisa Dunfjeld-Aagård og direktøren Birgitta Fossum. I tillegg til å være Saemien Sijtes representant, var Lisa Dunfjeld-Aagård også representant for Samisk museums lag. Med dette kan man hevde at museet hadde en representant i de forskjellige møtene som ble holdt.⁷²

I *Åarjel-saemieh*, Årbok nr. 13s del om Bååstede, har de en underoverskrift som lyder slik: «163 gjenstander til Saemien Sijte». Med dette har vi fått et eksakt nummer på gjenstander som Saemien Sijte får juridisk i Bååstede prosjektet. Gjenstandene som Saemien Sijte får, blir en komplettering av Saemien Sijtes eksisterende samling som var på ca. 500 gjenstander. De 163 gjenstandene var ca. halvparten av gjenstandene Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum hadde i deres sørsamiske samlinger. Som tidligere nevnt, blir de gjenværende gjenstandene igjen for at samene fortsatt skal være representert. I dette tilfellet sørsamisk representasjon, som er viktig for Saemien Sijte. En annen grunn til at samene mener at representasjon er viktig, er det at det er mange utenlandske turister som besøker både Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum på grunn av deres beliggenhet i Norges hovedstad Oslo.⁷³

⁷⁰ Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kulturhistorisk museum, 2012: 42

⁷¹ Norsk Folkemuseum a

⁷² Dunfjeld-Aagård, 2020: 17

⁷³ Ibid: 17-19

I delen om Bååstede og Norge ble det nevnt at mulige gjenstander kunne være religiøse. Skjæker trommen ble brukt som et eksempel på dette. I den tidligere mye nevnte årboken blir det faktisk nevnt en religiøs gjenstand som blir gitt til Saemien Sijte. Dunfjeld-Aagård skriver at de får gievrie, en religiøs tromme. Denne trommen har tidligere blitt beskrevet i en tidligere årbok fra 2010. Norsk Folkemuseum har laget en replika som de selv beholder slik at de kan representere sørsamiske religiøse gjenstander i deres utstilling.⁷⁴

Saemien Sijte har enda ikke fått gjenstandene fra Bååstede på grunn av mangel på fasiliteter og magasin til å ta imot gjenstandene. De får gjenstandene når det nye byggeprosjektet, som skal være ferdig i 2021, er fullført. Dette prosjektet er ikke det samme byggeprosjektet som er fokuset i denne oppgaven, men blir nevnt senere. Når disse gjenstandene kommer til Saemien Sijte, skal de bli innlemmet i den nye basisutstillingen.⁷⁵

Plan for nybygning ved Saemien Sijte 2008-2011

I denne delen av oppgaven skal vi se på en av hovedpunktene. Denne delen skal handle om historien for utbyggingsplanene, og de nyere prosjektene som handler om å etablere de nye bygningene. Selve hovedfokuset i denne delen skal være prosjektet i 2008/9-2011.

Hovedkilden til denne delen av oppgaven er «Åpen plan- og designkonkurranse, prosjekt nr. 11536, Saemien Sijte».

I 2009 ble det arrangert en arkitekturkonkurranse som Statsbygg holdt. Kravene til arkitekturkonkurransen er «Åpen plan- og designkonkurranse, prosjekt nr. 11536, Saemien Sijte», som har blitt brukt som referanse til det som har blitt skrevet tidligere. I denne konkurransen var det 32 deltagere, der det ble valgt tre vinnere. De tre vinnerne var tegningen: «Reiv» laget av BGO Arkitekter, som oppholder seg i Oslo, «Sti» laget av SQ Arquitectos som oppholder seg i Valencia og «Vaalje» laget av RRA sivilarkitekter som oppholder seg i Oslo. I konkurransen telte designet 60 prosent og prisen på bygget telte 20 prosent.⁷⁶

⁷⁴ Ibid: 19

⁷⁵ Ibid: 20

⁷⁶ Arkitektnytt, 2009

Etter forhandlingene med de ulike arkitektfirmaene, ble valget «Sti» av SQ Arquitectos den som ble valgt til å bli laget avtale med. Juryen var begeistret over «Sti», og sa dette om designet: «På en overbevisende og tiltalende måte skaper prosjektet samisk gjenkjennelse og identitet samtidig som det er originalt og nyskapende ved å peke inn i framtida. Anlegget framstår med en synlighet og egenart som samtidig speiler den sørsamiske historien»⁷⁷.

Som tidligere forklart ble foreningens bygning ferdigstilt i 1979 og offisielt i 1980. En kort stund etter ble bygget for lite for foreningens funksjoner. I 1986 ble det startet planleggingen av utbygging av lokaler til foreningens formål. Saemien Sijte kjente allerede på behovet for å ansette flere faglige ansatte, for å kunne ekspandere deres virksomheter og faglige formål. Med dette følte Saemien Sijte også at de trengte mer plass for virksomhetene og nye områder som er mer tilrettelagt for Saemien Sijtes funksjoner. Byggeplanene har forandret seg etter både avslag på planene og finansieringsproblemer. På grunn av dette ble det gjennomført midlertidig løsninger i form av oppsetting av både hytter og brakker.⁷⁸ I 2008 ble det igangsatt en reguleringsplan for den nye tomten, som ble kjøpt for den fremtidige bygningen. Reguleringsplanen ble igangsatt i høsten 2008.⁷⁹

Hensikten med planleggingen av en ny bygning, er å få ekspandert virksomheten. Samtidig etablere nye funksjoner som en del av Saemien Sijtes hovedfunksjoner. Den gamle tomten med det gamle bygget og de midlertidige løsningene dekker ikke Saemien Sijtes behov. Byggene har på dette tidspunktet blitt uhensiktsmessig for både stiftelsens og kulturforeningens oppgaver. Den nye tomten ble besluttet til å være på Horjemstangen ved Snåsavatnet i Snåsa kommune.⁸⁰

På grunn av de flere funksjonene og viktige formålene Saemien Sijte har, er det viktig for dem at det er flere ulike fagkompetanser som har fått en tilknytning til Saemien Sijte. På grunn av de ulike fagkompetansene Saemien Sijte vil samarbeide med, må de utvikle et bygg som rommer leielokaler der forskjellige faglige arbeid blir utført. Disse forskjellige faglige organisasjonene har en tilknytning til den sørsamiske kulturen. Saemien Sijte vil samle både faglige og kulturelle organisasjoner og faglige kunnskaper i samme bygg.⁸¹

⁷⁷ I.c.

⁷⁸ Saemien Sijte a

⁷⁹ Statsbygg, 2009: 5

⁸⁰ Ibid: 3

⁸¹ I.c.

I artikkelen «Åpen plan- og designkonkurranse, prosjekt nr. 11536, Saemien Sijte» ble det laget en innholdsliste over hva bygget og uteområdet skal bestå av.⁸² Listen lyder slik:

- Utstillings- og publikumsarealer
- Håndverk og verkstedlokaler
- Kontorlokaler
- Diverse arealer for service og støttefunksjoner
- Utearealer

Det ble også laget en liste over hvor store de forskjellige lokalene skulle være. Listen lyder slik:⁸³

- Saemien Sijte – 1469 m²
- Sametinget – 200 m²
- Reindriftsforvaltningen – 125 m²
- Snåsa kommune – 20 m²
- Duodjeinstitutta (samisk håndverk organisasjon) – 40 m²
- Uoppvarmet garasje – 60 m²

Totalt skulle det være 1914 m². Med dette kan man se at bygget skulle være stort og romme mange forskjellige organisasjoner med sørsamisk tilknytning. Uteområdet er ikke en del av disse målingene, men det ble beskrevet hva statsbygg og Saemien Sijte ville ha i uteområdet. Det som var planlagt var et samlingssted for formidling, lekeplass for barn og plass for historiske bygninger, i tillegg til kultursti.⁸⁴ Det ble også en detaljert liste over romfordelingen til bygget, det følger også med en beskrivelse om de forskjellige rommene. For å korte ned på listen slik at den ikke blir for lang, så blir forskjellige rom beskrevet i veldig korte trekk.

Det skal være forskjellige rom for museale virksomheter som: magasiner og lagring av museale gjenstander, mottak og registrering av museale gjenstander med egne lager til denne virksomheten. Det skal også være et rom for arkivering av ulike dokumenter, bilder og andre lignende gjenstander.⁸⁵ Et annet punkt på lista var «formidling». Med dette mente de både den permanente og den skiftende utstillingen tilknyttet til museet. I det permanente utstillingsrommet ønsker de en takhøyde på ca. 4,5 meter. De hadde et krav om kontrollerbart

⁸² l.c.

⁸³ l.c.

⁸⁴ Ibid: 3

⁸⁵ l.c.

klima, og mulighet til å kontrollere både naturlig og kunstig belysning av rommet. Eller ville de at rommet skulle være mulig å regulere og omplassere slik de ønsker for selve utstillingen. I den skiftende utstillingen er det lignende krav, og flere andre krav i tillegg. De vil ha mulighet til å koble til lyd og andre tekniske funksjoner. De hadde også mobile vegger som et krav, slik at det ble lettere å tilpasse lokalet til de forskjellige andre utstillingene som kan bli utstilt. De hadde også et krav til et lager som var tilknyttet til det skiftende utstillingsrommet. I lageret skal det være mulig å ta vare på alt fra utstillingene som blir utstilt, både innpakkingsdelene og formidlingsdelene. De ønsker også at rommet skal være i nærheten av vestibylen slik at de kan ha forskjellige arrangementer til knyttet til de forskjellige utstillingene som blir fremvist.⁸⁶

Saemien Sijte ønsket videre auditorium og kultursal i dette bygget. De har et krav om at rommet skal kunne romme 100 personer. I dette rommet skal ulike arrangementer kunne holdes. Disse arrangementene kunne være: forelesninger, konferanser og kulturelle argumenter.⁸⁷ Det skal videre være et språksenter med et studiebibliotek og et undervisningsrom knyttet til denne virksomheten. Det skal være verksteder til de ulike håndverkene som Duodjeinstittuhta utfører, med et eget fryserom til materialene som blir brukt i produksjon av de ulike gjenstandene. Dessuten skal det være kontorer til de ansatte ved Saemien Sijte og deres leietakere. Det skal også være støtterom for alle i senteret/bygget.⁸⁸

To punkter i listen for rominndeling er «Inngangen» og «Vestibyle». Det Saemien Sijte og Statsbygg ønsker, er at publikum og brukere skulle komme inn hovedinngangen og at selve inngangen skal være godt signalisert. Inngangen skal føre folk til resepsjonen og inn til vestibylen. Vestibylen ønsker de at den skal være oversiktlig, og den skal også være representativ for byggets idé. Vestibylen skal også inneholde gode muligheter til å gå ut til uteområdet. Neste på listen var resepsjon. Statsbygg og Saemien Sijte ønsker at resepsjonen skal betjene hele bygget. Andre funksjoner de vil at resepsjonen skal ha, er sentralbordfunksjon og postmottak for kontordelene av bygget. De ønsket også at museumsbutikken skal kunne betjenes i resepsjonen. De ønsker at det skal være arbeidsplass for både resepsjonisten og guider. Butikk var også listen. De ønsker en museumsbutikk med

⁸⁶ Ibid: 10-11

⁸⁷ Ibid: 11

⁸⁸ Ibid: 12-13

ekstra varer fra både biblioteksfunksjonen i form av salg av forskjellig litteratur, salg av duodje produkter (samisk håndverk) og råvarer til håndverk fra Duodjeinstituhta.⁸⁹

Neste punkt på listen var en kafé/kantine. Kaféen skulle kunne servere både publikum og ansatte på bygget. Det skulle også være utendørservering, derfor måtte kaféen ha nær tilgang til uteområdet. Det skulle selvfølgelig være et kjøkken tilknyttet til kaféen, og dette kjøkkenet skulle lage maten de skulle servere til publikumet og ansatte.⁹⁰

Nybygningens plan som del av nåtidens arkitektur for samiske institusjoner

Ut ifra tilgjengeligheten av planene til SQ Arquitectos, er det vanskelig å vite hvilke materialer de skulle bruke til byggeprosjektet. Men heldigvis er det skisser over hvordan byggets utseende skulle være. Med hjelp av «Report on Materaillity», skrevet av SQ Arquitectos, skal de være mulig å se for seg de ulike materialene som skulle brukes.

Illustrasjon 1. Laget av arkitekten fra SQ Arquitectos, Valencia. Hentet fra Arkitektnytt (2009).

⁸⁹ Ibid: 9-10

⁹⁰ Ibid: 10

Illustrasjon 2. Laget av Katrine Solheim. Hentet fra SINTEF-rapporten Ringvirkningsanalyse for utbyggingen av nye Saemien Sijte (2013).

Denne bygningen skulle ikke ha noen yttervegger eller tak. I stedet skulle bygget ha et «skinn» som skulle dekke bygget. Med dette skulle bygget bli dekket i materialene arkitekten og Saemien Sijte hadde bestemt seg for. Materialet skulle være «En» og dekke hele eksteriøret. Det de mener med «En», er det at bygget skulle bare ha et material som dekker alle flatene. Det er et unntak og det er vinduene. Materialet for bygget skulle ikke være av noen former for plast. Materialet skulle være levende. Materialet skulle ha en naturlig kontekst til området der bygget skulle være i. Materialet skulle tåle klimaet til byggets lokalitet, med andre ord skulle bygget tåle klimaet som skifter med de ulike årstidene. Materialet skulle også være slik at bygget trengte minimalt med vedlikehold. Som man ser i illustrasjonen, er byggets geometri kompleks. På grunn av dette ville arkitekten at materialet skulle være fleksibelt og tilpassende til byggets former.⁹¹

De ulike materialene SQ Arquitectos vurderte å bruke var: tre, cortenstål, bronse og kobber.⁹² Noen av disse materialene er allerede etablert kulturelle materialer. Dette har blitt presentert tidligere i oppgaven. De som er etablerte materialer for å mediere kultur i samiske institusjonsbygninger er: tre og bronse. Vi kan også etablere kobber som material som har blitt brukt til å lage gjenstander. Med hjelp av digitalt museum, kan man søke på Saemien Sijte. Der kan man finne gjenstander som Saemien Sijte har i samlingen sin. Hvis man søker

⁹¹ SQ Arquitectos, n.a: 11

⁹² Ibid: 2-9

på kobber, dukker det opp gjenstander der kobber er materialet. Med dette er det kan man hevde at kobber også er et kulturelt material.⁹³

Arkitekten har begrunnelser for de ulike materialene. Tre er et av valgene. SQ Arquitectos forklarer at tre er et naturlig material, som har variasjoner i teksturen. Bortsett fra dette har tre flere ulemper, som følgende:⁹⁴

As the building has very low slopes at some of the roofs, wood is not appropriate to solve impermeability in these situations. Impermeability would demand to construct a proper roof – concrete, metal- adding an exterior decorative layer of wood. As the geometry of the roofs forms valleys, snow is going to be retained here during the winter, making this aspect of impermeability especially sensible. Wood construction offers solutions for the edges which rely on overlapping the elements – the roof overlaps the walls... - This is the logic of wood. In our case the geometry is complex, the edges are not horizontal lines but have an angle, several planes meet at each knot-point.⁹⁵

Med dette kan man se at det er praktiske årsaker til at tre ikke er det gunstige valget. Det som er interessant, dersom valget hadde falt på tre, er det at betong hadde vært en del av bygget. Betong er jo et av de aksepterte materialene. Som jeg tidligere beskrevet i oppgavens del om materialbruk, brukes betong både kulturelt og politisk.

Bronse er som tidligere nevnt et av valgene. SQ Arquitectos mener bronse er et metall som er brukt i kunst. Med andre ord er bronzen et kunstnerisk material. Bronsens teksturfarge er rød-brun, med en grå-brun undertone. Den utvikler seg til å bli en mer mørkebrun farge. Grunnen til farge endringen, er bronzens tilpasning av klimaet. Ulempen med materialet bronse, er at materialet er dyrt. Bronsen kan da skape mer økonomiske kostnader. For at bronzen skal brukes som et «skinn», må materialet loddes sammen.⁹⁶

⁹³ Saemien Sijte, c

⁹⁴ SQ Arquitectos, n.a: 2-12

⁹⁵ Ibid: 2

⁹⁶ Ibid: 6

Kobber er også et av valgene. I starten har kobberet en rødfarget tekstur. I materialets utvikling for å tilpasses klimaet, blir fargen først matt. Deretter oksiderer det ytterste laget, slik at materialet er tilpasset klimaet. Etter oksideringen er fargen mer brun og grønn patina. Med dette mener arkitekten at materialet skaper en distinktiv farge.⁹⁷

Det siste valget er cortenstål. Cortenstål er et unikt material. Dette materialet har ikke blitt brukt i samiske institusjonsbygninger. Cortenstål består av jern, karbon, kobber og krom. SQ Arquitectos mener dette materialet er meget holdbart, på grunn av materialets resisterende funksjon. Den mot står korrosjon. Oksideringen skaper en unik tekstur. Arkitekten argumenterer også for cortenståls anvendelighet. Stålet er lett å bruke for byggets komplekse former. Det som var usikkert ved bruken av cortenstål, var dets tilpasning av klimaet. Dette ville arkitektene studere.⁹⁸

Det som hadde vært interessant dersom Saemien Sijte og SQ Arquitectos hadde bestemt seg for å bruke cortenstål, er hvordan de ville ha begrunnet valget. Om de hadde kommet med en kulturell eller politisk tilknytning til bruken av materialet. Det er ikke første gang fremmede materialer blir brukt i bygninger. Betong og glass var også fremmed. I delen om materialbruk, ble akryltak nevnt. Akryl var et nytt fremmede material som ble akseptert.

Bruken av glass er tydelig i disse illustrasjonene. Dette har fått en kulturell relevans innen samisk arkitektur, som tidligere nevnt i oppgaven. Elin Haugdal har skrevet om arkitektens bruk av glass:

Flere av forslagene til Saemien Sijte berømmes av konkurransejuryen for en begrenset men aktiv bruk av glass i vegger og tak, og enkelte løsninger ses som særlig egnet til å skape kontinuitet i bygningskulturen: Takvinduene i vinnerprosjektet «bringer lyset inn (...) og skaper rom man kjenner tilhørighet til».⁹⁹

Nye Saemien Sijte som utviklingsmotor

⁹⁷ Ibid: 8

⁹⁸ Ibid: 4

⁹⁹ Haugdal, 2013: 15

I denne delen av oppgaven skal vi se på hvordan man anså at ringvirkningene for utbyggingen av Saemien Sijte skulle bli. I hvert fall slik SINTEF legger det frem i sin rapport om dette. Rapporten som ble publisert i 2013, heter «Ringvirkningsanalyse for utbyggingen av nye Saemien Sijte». Den ble skrevet av Kari Skarholt, Gunnar M. Lamvik og Arnt-Ivar Kverndal. Med andre ord er dette hovedkilden for denne delen av oppgaven.

Formålet med denne rapporten var å belyse de positive ringvirkningene, som kunne ha skjedd dersom byggeprosjektet hadde blitt gjennomført. Ikke bare lokalt, men også regionalt og nasjonalt. Rapporten tematiserer seg rundt det sørsamiske, næringslivs-, utdannings-, og demografiske forhold. Rapporten tar også for seg reiseliv og turisme.¹⁰⁰

I denne rapporten hevder forfatterne at det nye Saemien Sijte kan være en utviklingsmotor. Ikke bare lokalt, men også regionalt, om ikke nasjonalt. Bygget til Saemien Sijte har ikke bare funksjonen som et museum, men også som samlingssted/møtested. I tillegg har bygget en arkitektonisk verdi. Dette er grunnen til at forfatterne vil se på bygget som et «fyrstårn» for regionen.¹⁰¹

Rapporten tar også for seg populasjonssituasjonen for Snåsa og Indre Namdal. I tillegg også trafikken på E6 i nærheten av Snåsa. I Snåsa og Indre Namdal er det mange utflyttere. Det er også nedgang i arbeidsplasser. På grunn av dette skaper det et behov for utvikling i denne regionen. Forfatterne mener da at å bygge det nye sørsamisk senter, er å utvikle en ny aktivitet med grunnlag i regionens kulturgrunnlag. Dette mener prosjektet er ekte og bærekraftig. Tidligere ble trafikk på E6 nevnt. Det var omkring 750 000 kjøretøy som kjørte på Snåsaheia, og av dem var det omkring 550 000 kjøretøy som var personbiler. Dette er en strekning mellom Grong, Snåsa og Steinkjer. Dette var et punkt de mente var viktig for rapporten.¹⁰²

Det er også ulike ringvirkninger ved etableringen av bygget. I rapportens del om «Ulike effekter som etableringen kan gi», beskriver de dette. Bygget selv blir et signalbygg for Snåsa, som har en spesiell arkitektonisk verdi. Denne verdien kunne påvirke både kommunens og regionens omdømme, mener forfatterne. Bygget ville også beholde viktige arbeidsplasser, i tillegg til å etablere nye. Det ble også laget en liste over hvilke effekter etableringen av bygget kunne gi. Effektene skulle være samfunnsmessige, næringsmessige og økonomiske. De

¹⁰⁰ Kverndal, Lamvik, Skarholt, 2013: 4

¹⁰¹ Kverndal, Lamvik, Skarholt, 2013: 4-5

¹⁰² Ibid: 4-5, 7

intervjuet folk fra de forskjellige sektorene. Til sammen intervjuet de ni personer. Etter intervjuene lagde de listen over de ulike påvirkningene bygget skulle ha.¹⁰³

Slik lyder listen:

- Utvikling av samisk kultur
- Utvikling av turisme og reiseliv
- Utvikling av næringslivet
- Arena for undervisning og formidling
- Demografi: økt tilflytting og bosetting
- Museet som møteplass ¹⁰⁴

Utvikling av samisk kultur er et av punktene i listen. Saemien Sijte har, som tidligere nevnt, ansvaret for det sørsamiske området. Ved å ekspandere Saemien Sijtes funksjoner, kan samisk kultur få et «løft». De mener også at gjennomføringen av byggeprosjektet kan skape mer aksept for sørsamisk kultur.¹⁰⁵

Utvikling av turisme og reiseliv er også et av punktene. Ved å realisere nye Saemien Sijte kan lokale reiselivsbransjer utvikles positivt. Snåsa Hotell er bare en kilometer unna nye Saemien Sijte. Hvis bygningen blir gjennomført, får det lokale hotellet mest sannsynlig flere overnattingsgjester. Ved å samarbeide med andre turistdestinasjoner, kan det utvikles et pakketilbud. Dette pakketilbudet skal være for reisende og turister som vil oppleve regionens turistdestinasjoner. SINTEF tar for seg samarbeidspartene, som er Bølareinen (helleristnings plass), Den Gyldne Omvei (Samarbeid mellom lokale småbedrifter i Inderøy) og Stiklestad Nasjonale Kultursenter.¹⁰⁶

Siste punktet er utvikling av næringslivet. Som tidligere nevnt kan nye Saemien Sijte påvirke Snåsa Hotell. De ser på eksemplet Stiklestad Nasjonale Kultursenter. Kultursenteret hadde påvirket Stiklestad Hotell. Med samarbeidet deres, ble det en positiv utvikling, der hotellet ekspanderte på grunn av kultursenteret. Ved å gjennomføre nye Saemien Sijte, kan det arkitektoniske ved bygget, skape en effekt. De mener nye Saemien Sijte vil ha samme effekten som Opera- og ballettuset i Oslo. Nye Saemien Sijte vil også inneholde møtelokaler, som næringslivsaktører kan bruke. SINTEF har intervjuet næringslivsaktører som har uttrykket

¹⁰³ Ibid: 7

¹⁰⁴ I.c.

¹⁰⁵ Ibid: 8

¹⁰⁶ Ibid: 9-10

ønsket om å kunne bruke slike lokaler. I tillegg har nye Saemien Sijte en kafe, der det skal servere sørsamisk mat. Dette kan benyttes i møtesammenheng. Det er også mulig at Saemien Sijte kan samarbeide med lokale teaterforeninger. Stiklestad gjør dette, de har «Spelet på Stiklestad», som er en populær sommerattraksjon. På samme måten kan Saemien Sijte samarbeide med nabokommunen Lierne, som har det populære spillet Pe-Torsa.¹⁰⁷

Rapporten tar også for seg andre kulturinstitusjoner som utviklingsmotorer. Guggenheim museet i Bilbao, Spania og Tverrfjellhytta på Hjerkin. Disse eksemplene har bidratt til utviklinger av området de tilhører. Forfatterne mener Saemien Sijtes nye bygg skulle kunne sammenlignes med deres utviklingspotensial.¹⁰⁸

Saemien Sijte ventet lenge på finansiering til dette prosjektet. I 2013 skriver Kjell Roger Appfjell og Siv Eli Vuolab en nyhetsartikkel på NRKs nettavis, der Birgitta Fossum, direktøren for Saemien Sijte, hadde besøkt stortinget og snakket med politikere. De var positive til å finansiere Saemien Sijtes byggeprosjekt. Besøket endte med at en stortingsrepresentant (Arild Stokkan Grande) lovet å gi Saemien Sijte finansiering, men ikke i 2013, mest sannsynlig i 2014.¹⁰⁹ I det samme møte i stortinget, la Saemien Sijte og SINTEF frem denne rapporten. Den ble brukt som argument for gjennomføringen av byggeprosjektet.¹¹⁰

Nye Saemien Sijtes utvikling mellom 2013 og 2019

I denne delen av oppgaven blir historikken til planen for nybygning ved Saemien Sijte mellom 2013 og 2019 presentert. Denne delen handler om finansieringshistorien og utviklingen etter rapporten ble laget. I denne delen er nyhetsartikler fra NRK hovedkildene.

I 2014 ble Saemien Sijte nedprioritert igjen. De fikk ingen finansiering av byggeprosjektet. Det ble skrevet en ny nyhetsartikkel om dette. I denne artikkelen skrev de om misnøyen Saemien Sijte hadde om budsjetteringen regjeringen hadde lagt frem. De har hatt prosjektet klart fra 2011, da forprosjektet ble ferdig.¹¹¹

¹⁰⁷ Ibid: 10-11

¹⁰⁸ Ibid: 12-13

¹⁰⁹ Appfjell, Vuolab, 2013

¹¹⁰ I.c.

¹¹¹ Bilstad, Trana, 2014

I 2017 var det enda ikke kommet noe finansiering av byggeprosjektet. Saemien Sijte var meget skuffet over dette. Bygget til Saemien Sijte hadde nå fått problemer med mugg, lekkasje og radongass. De hadde også fått problemer med internettet på grunn av at byggets internettkabel ligger utendørs, slik at en hund hadde bitt over kabelen. Alt dette ble skrevet i en ny nyhetsartikkel fra NRK. De skriver også at Saemien Sijte nå hadde sendt inn nye byggeplaner der de hadde nedskalert de gamle planene. Det skulle nå være klart for å få penger til å starte byggeprosjektet.¹¹²

I 2017 ble det et nytt arkitekturfirma som tok over byggeprosjektet. Det var Tyin (som ligger i Trondheim) som fikk prosjektet. De hadde laget nye planer der de nedskalerte bygget fra 3366- til 1600 brutto kvm. Denne nedskaleringen fjernet kontorlokaler til leietakerne og auditorium. Saemien Sijte er fornøyd med tegningene til Tyin. De er begeistret over utformingen av bygget og uteområdene, i tillegg til designet.¹¹³

I 2019 kom den etterlengtede statsfinansieringen for byggeprosjektet. Saemien Sijte oppgir kostnadsrammene på ca. 115,3 millioner kroner. De forventer at bygget skal være ferdig i siste halvåret av 2021. Med denne opplysningen kan man tydelig se at det var skrevet før pandemikrisen i 2020. Denne krisen kan utsette prosjektet.¹¹⁴ Med gjennomføringen av prosjektet på vei gjenstår det bare å vente og se om nye Saemien Sijte blir en utviklingsmotor, slik som rapporten til SINTEF hevder.

Konklusjon

I denne avsluttende delen blir oppgaven konkludert. Alle tre problemstillingene blir kort referert, med mulige svar på problemstillingene. Problemstillingene er:

1. Hvordan ble material brukt som medium i samisk institusjonsarkitektur i Norge, samt i nybyggingsplanen for Saemien Sijte 2008–2011?
2. Hvordan beskrev SINTEF det nye Saemien Sijte som en regional utviklingsmotor?

¹¹² Hætta, Schanche, 2017

¹¹³ Saemien Sijte, b

¹¹⁴ l.c.

3. Hvordan diskuterte aktører i Bååstede-prosjektet og Saemien Sijte tilbakeføring av gjenstander?

Problemstilling 1. handler om material som medium. I denne oppgaven har material som medium blitt presentert med eksempler på ulike samiske institusjoner. Institusjonene hadde konstruert bygninger med ulike materialer. Disse materialene var både samiske tradisjonelle materialer/råvarer og nye materialer som ikke før blitt brukt i samiske bygninger. For å legitimere materialbruken, måtte materialet ha en form for kulturell relevans.

Et eksempel på material som var ny og som ble brukt i samiske bygninger var betong. Betongen fikk kulturell relevans ved å bruke råvarer/komponenter fra området hvor bygge skulle stå. Dette skapte et forhold mellom landskapet og folket som bodde der.

I nybyggingsplanen for Saemien Sijte 2008–2011, ble ulike materialer kandidater. På grunn av finansieringsproblemer, ble ikke materialet for bygget valgt. Unntaket var materialet glass, eksempelvis i vinduer. De andre materialkandidater var tre, bronse, kobber og cortenstål. I oppgaven ble tre, bronse og kobber definert som materialer med samisk kulturell relevans. Disse tilhørte de tradisjonelle materialene i samisk kultur. Cortenstål var derimot ny. På grunn av endringer på selve prosjektet ble det ingen materialkandidater valgt.

Problemstilling 2. handler om nye Saemien Sijte som regional utviklingsmotor. I en rapport som SINTEF lagde, ble nye Saemien Sijte som en regional utviklingsmotor beskrevet. Ved etableringen av nye Saemien Sijte skulle bygget være en utviklingsfaktor. Denne faktoren skulle skape utviklingspotensial for næringsliv, reise/turisme, arkitektur, arbeidsmuligheter og tilbake-/innflytning av populasjoner. Bygget skulle være som et «fyrtårn», et signalbygg for regionen.

Problemstilling 3. handler om tilbakeføringsprosjektet Bååstede. Prosjektet endte i en avtale der Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum skrev under på å gi halvparten av de samiske samlingene deres, til Sametingets museer. Det ble diskutert frem at gjenstandene skulle bli overført juridisk til museene. Saemien Sijte er et av museene, og de kommer å få 163 gjenstander. Det var halvparten av Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museums sørsamiske samlinger. Grunnen til at Saemien Sijte ikke har fått gjenstandene enda, er at museet ikke har kapasitet til å ta imot dem. Når det nye bygget til Saemien Sijte blir ferdig, kan de ta imot gjenstandene.

Kilder og litteratur

Tekster med forfatter(e):

Appfjell. K. R., Vuolab. S. E. (2013, 19. mars). Vil realisere Saemien Sijte. *NRK*. Url: <https://www.nrk.no/sapmi/vil-ha-fortgang-i-saemien-sijte-1.10955831>. Sist lastet ned 19.05.2020

Bakken. S., Bientie. B. L., Bruvoll. T. E., Dahle. K., Ekroll. Ø., Danielsen. G., Finnset. H., Kjenstad. K., Kjølsvik. I., Selliaas. A., Skavlan. M., Vinther. O. (2019) *Snåsabygdas egen katedral, Kirke og folk gjennom 800år*. Steinkjer: Embla Akademisk Forlag AS.

Bilstad. C., Trana. K. (2014, 23. april). Sørsamisk kultur blir sett til side. *NRK*. Url: <https://www.nrk.no/trondelag/vil-ha-svar-pa-forsinka-bygging-1.11678932?fbclid=IwAR0f4T0tnHlzfV0ZFNdk4kUg3uod846hSXFvaB6ZSqDxazPtt0ro2l-108>. Sist lastet ned 19.05.2020

Bitustøyl, K., Dunfjeld, S., Dunfjeld-Aagård, L., Fossum, B., Jannok-Joma, A. K., Jünge. Å., Jåma. A., Jåma. P., Kalstad. J. K. H., Kroik. Å. V., Kuhmunen. A. S. B., Ljungdahl. E., Lundmark. B., Midthjell. H. B., Norberg. E., Riseth. J. Å., Sem. L., Vinka. M. (2020). *Åarjel-saemieh, Samer i Sør* (Årbok nr. 13). Snåsa: Saemien Sijte.

Dahl. J., Gabriel. M. (2008). *UTIMUT Past Heritage – Future Partnerships Discussions on Repatriation in the 21st Century*. Copenhagen: the Danish Ministry of Foreign Affairs and Greenland National Museum & Archives. Url: https://www.iwgia.org/images/publications//0028_Utimut_heritage.pdf. Sist lastet ned 19.05.2020

Dunfjeld. S., Fjellheim. S., Haga. A., Jåma. M., Kosmo. A. (2004). *Jubileumshefte, 1964-2004*. Snåsa: Saemien Sijte

Haugdal. E. (2013). «Det skal råtne»: Materialbruk i nyere samisk arkitektur. *UiT*. Url: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/5083/article.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Sist lastet ned 19.05.2020.

Hætta. A. M., Schanche. T. E. (2017, 12. oktober). Ingen statsbudsjett penger til plassmangel- og muggrammet kultursenter. *NRK*. Url: https://www.nrk.no/sapmi/statsbudsjettet_-ingen-penger-til-sorsamisk-kultursenter-som-er-rammet-av-plassmangel-og-mugg-1.13730192?fbclid=IwAR3cbHDKO3xK11RSbDKmVMRE0K4UKFEGmD7pfbkplzhRm_1V3ZeN06FUh5A. Sist lastet ned 19.05.2020

Kverndal. A., Lamvik. G. M., Skarholt. K. (2013). *Ringvirkningsanalyse for utbyggingen av nye Saemien Sijte* (SINTEF A24085). Tilsendt pdf-fil fra Saemien Sijte. Sist lastet ned 21.05.2020

Tekster uten forfatter:

Arkitektnytt. (2009, 08. desember). Spansk løsning for Saemien Sijte. Url: <https://www.arkitektnytt.no/nyheter/spansk-losning-for-saemien-sijte>. Sist lastet ned 19.05.2020

Árran Julevsáme guovdásj, Lulesamisk senter. (2015, 10. oktober). Museal virksomhet. Url: <https://arran.no/Vare-Oppgaver/?Article=73>. Sist lastet ned 19.05.2020

Árran Julevsáme guovdásj, Lulesamisk senter. (2016, 20. april). Om Árran. Url: <https://arran.no/omarran/?Article=91>. Sist lastet ned 19.05.2020

Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. (2013, 03. juli). Magdalena Eide Jessen. Url: https://nkl.snl.no/Magdalena_Eide_Jessen. Sist lastet ned 19.05.2020

Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. (2013, 03. juli). Vidar Corn Jessen. Url: https://nkl.snl.no/Vidar_Corn_Jessen. Sist lastet ned 19.05.2020

Norsk Folkemuseum, a. (n.a.). Bååstede. Url: <https://norskfolkemuseum.no/baastede>. Sist lastet ned 19.05.2020

Norsk Folkemuseum, b. (n.a.). Samisk kultur. Url: <https://norskfolkemuseum.no/Samisk-kultur>. Sist lastet ned 19.05.2020

Norsk Folkemuseum, Sametinget, Kultuhistorisk museum. (2012). *Bååstede Tilbakeføring av samisk kulturarv* (#16). Url: <https://dms-cf-01.dimu.org/file/032waVgq1L3z>. Sist lastet ned 19.05.2020

NTNU Vitenskapsmuseet. (n.a.). Utstillinger. Url: <https://www.ntnu.no/museum/utstillinger>.

Sist lastet ned 19.05.2020

RiddoDuottarMuseat, a. (n.a.). Om museet. Url: https://rdm.no/no/de_samiske_samlinger/om-museet/. Sist lastet ned 19.05.2020

RiddoDuottarMuseat, b. (n.a.). Om RDM. Url: https://rdm.no/no/om_rdm/. Sist lastet ned 19.05.2020

Saemien Sijte, a. (n.a.). Historikk. Url: <https://saemiensijte.no/om-saemien-sijte/historikk/>.

Sist lastet ned 19.05.2020

Saemien Sijte, b. (n.a.). Nytt Museumsbygg. Url: <https://saemiensijte.no/museum/prosjekter-2/byggeprosjektet/>. Sist lastet ned 19.05.2020

Saemien Sijte, c. (n.a.). Søk: Kobber. Url:

<https://digitalmuseum.no/search/?q=kobber&aq=owner%3F%3A%22SSS%22> Sist lastet ned 23.05.2020

Sámi Museasearvi Samiske museumslag. (2020, 28. februar). Innspill til museumsmeldingen fra Samisk museumslag. Url:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a1de241fdcf4357aaf01be5d0f07d5e/sami-museasearvi---samisk-museumslag.pdf>. Sist lastet ned 19.05.2020

SQ Arquitectos. *Report on materiality*. Tilsendt pdf-fil fra Saemien Sijte. Sist lastet ned 21.05.2020

Statsbygg. (2009, 18. mars). *Åpen plan- og designkonkurranse, Saemien Sijte* (nr. 11536).

Tilsendt pdf-fil fra Saemien Sijte. Sist lastet ned 19.05.2020

Søk og skriv. (2014, 29. august). Tekstanalyse. Url: <https://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/kildevurdering/vurdering-av-relevans/tekstanalyse/>. Sist lastet ned 19.05.2020

Tana og Varanger museumsida. (n.a.). Tana og Varanger museumsida. Url:

<https://digitalmuseum.no/owners/TVS> Sist lastet ned 23.05.2020

UiT, Norges arktiske universitet. (n.a.). Samisk etnografisk utstilling. Url:

https://uit.no/tmu/art?p_document_id=392626. Sist lastet ned 19.05.2020

Bilder

Illustrasjon 1:

Saemien Sijte - Sørsamisk museum og kultursenter Sti. (2009). Url:

<https://www.arkitektnytt.no/nyheter/spansk-losning-for-saemien-sijte>. Sist lastet ned 19.05.2020

Illustrasjon 2:

Saemien Sijte (2013). Hentet fra forsiden av «Ringvirkningsanalyse for utbyggingen av nye Saemien Sijte» (SINTEF A24085). Sist lastet ned 21.05.2020

